

بناهای اقتصادی و معمای توسعه نیافتگی

علی سرزعی

دی ماه ۱۳۹۷

معضلات اقتصاد ایران

- رشد پایین و عدم افزایش رفاه و جاماندن از قافله رقابت در جهان
- نابرابری قابل ملاحظه و وجود فقر
- بیکاری نیروی کار جوان
- نارضایتی ناشی از وجود تبعیض، فساد، رابطه گرایی و سفله گزینی
- از بین رفتن تدریجی زیرساختها به دلیل استهلاک پیوسته و عدم نوسازی
-

معمای توسعه نیافتگی

- وجود نیروی کار فراوان (ساده و متخصص)
- وجود سرمایه نسبتاً فراوان به دلیل فروش نفت و فرآورده های نفتی
- ورود تکنولوژی به دلیل روابط تجاری
- وجود نهادهای ضروری برای شروع فرآیند توسعه مثل دادگستری، ثبت اسناد، ثبت احوال، بهداشت عمومی، پلیس و امنیه، ... از گذشته های دور
- وجود نهادهای ضروری برای شتاب گرفتن در مسیر توسعه مثل وجود بانک، بورس، آموزش عالی، آموزش فنی و حرفه ای،

پاسخ های رایج در ایران به معمای توسعه نیافتگی

- فساد و سفته گزینی
- سیاست خارجی تهاجمی و تعارض آمیز با نظم جهانی و منطقه ای
- نبود دموکراسی کامل در سیاست ایران
- فرهنگ تنبلی و مفت خوری و رانت جویی
- نظام اقتصاد بازار و عدم سازگاری آن با شرایط اقتصاد ایران

پاسخ های معمای توسعه نیافتگی ایران

- عرضه نامناسب کالای عمومی و زیرساخت
- عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی

اهمیت بنگاه های اقتصادی

- تولید ارزش افزوده در بنگاه های اقتصادی
- رفاه مصرف کننده در گرو سودآوری تولیدکننده
- اهمیت بنگاه های بزرگ
 - تولید بخش بزرگ ارزش افزوده
 - (در سال ۱۳۹۳ در حدود ۷۰ درصد اشتغال در بنگاه های ۱ تا ۹ نفر کارکنان اما بیش از ۵۰ درصد ارزش افزوده متعلق به بنگاه های بزرگ صنعتی با ۴۰۰ نفر کارکن و بیشتر است)
 - توانا در انجام هزینه های تحقیق و توسعه
 - توانا در رقابت در بازار جهانی
 - سفارش دهنده به بنگاه های کوچک اشتغال زا
 - طلایه دار توسعه

وضع موجود بنگاه های بزرگ کشور

- رقابت ناپذیر و متکی به حمایت های دولت
- رقابت ناپذیر و متکی به بازار داخل و آسیب پذیر در برابر رکودهای اقتصادی (درونگرایی)
- تکنولوژی فرسوده
- زیان انباشته
- ناکارایی و ناکارآمدی در مدیریت
- اتکای شدید به شانس (جهش محصول در بازار جهانی) برای سودآوری
- اتکای شدید به خارج برای تامین مواد اولیه، کالاهای واسطه ای، ماشین آلات و تخصص و به همین دلیل آسیب پذیر در برابر تحریم های تجاری

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ – ۱

- آسیبهای بیرونی به دلیل نوسانات شدید اقتصاد کلان
- پیامدهایی نظیر سود و زیان خارج از کنترل مدیریت
- عدم ارزشمندی تخصص در مقابل رابطه با نهادهای عمومی که مدیریت ریسک های کلان را بر عهده دارند.

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ – ۲

- آسیب های بیرونی به دلیل قوانین و سیاستهای ناپایدار توسط حکومت
- سیاست های کنترل قیمت، سیاست های محدود کردن صادرات به واسطه رشد قیمت در داخل،

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ – ۳

- تاثیر وجود رانت و حمایت های دولتی بر کاهش انگیزه بنگاه در عملکرد درونی بهتر
- ترجیح رانت جویی بر کارآفرینی
- مقاله معروف آن کروگر ۱۹۷۴، مقاله مورفی، اشلايفر و ویشنی ۱۹۹۱

- Anne O. Krueger, **The Political Economy of the Rent-Seeking Society**, *The American Economic Review*, Vol. 64, No. 3 (Jun., 1974), pp. 291-303
- Murphy, Kevin. M, Andrei Shleifer, and Robert W Vishny. 1991. “[The Allocation of Talent: Implications for Growth](#).” *Quarterly Journal of Economics* 106 (2): 503-530.

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ - ۴

- مکان یابی نادرست بنگاه ها و هزینه های اقتصادی آن برای بنگاه و جامعه
- فولاد کرمانشاه، فولاد مبارکه، صنایع آب بر در کرمان و یزد

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ - ۵

- نیروی انسانی مازاد و موانع قانونی برای اصلاح و تعدیل آن
- مثال ذوب آهن
- پیامدهای نیروی انسانی مازاد به شکل افزایش هزینه و به زیان کشاندن بنگاه ها
- امنیتی نشدن اخراج گسترده نیروی کار در اروپا و امنیتی شدن شدید مسائل نیروی انسانی در ایران

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ – ۶

- عدم توجه به نوآوری و تحقیق و توسعه برای روزآمد سازی تکنولوژی و ورود به بازار جهانی
- نقش نرخ ارز در عدم توجه به تحقیق و توسعه
- نقش نرخ ارز در درونگرا شدن بنگاه های اقتصادی

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ – ۷

- ضعف توانایی مدیریتی و مفاهیم مرتبط نظیر حاکمیت شرکتی برای اداره شرکت های بزرگ، هلدینگها

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ - ۸

- دسترسی نامناسب به سرمایه در گردش و تامین مالی بلندمدت به دلیل ضعف بازار سرمایه و بحران بانکی

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ – ۹

- فشارهای سیاسی بر بنگاه های اقتصادی بزرگ که عمدتاً دولتی هستند.
- انتصاب اعضای هیات مدیره و مدیر عامل
- استخدام فرزندان، بستگان، اقوام، اعضای ستاد انتخاباتی
- استفاده از امکانات بنگاه های اقتصادی در جهت تحقق منافع شخصی
- ایجاد بنگاه در مکان های نامناسب
- گروکشی استیضاح برای تحقق اهداف سیاسی

علل عملکرد ضعیف بنگاه های اقتصادی بزرگ - ۱۰

- تعدد دارندگان حق وتو
- وزارت خانه های دهنده مجوز
- استانداران، فرمانداران و بخشداران
- اطلاعات، نیروی انتظامی، اطلاعات سپاه
- امام جمعه، نخبگان محلی،
- انجمن های صنفی، ...
- استفاده از رسانه ها
- تجربه انتخاب مدیر عامل بیمه ملت

سیاست زدگی بنگاه ها

• نخستین توجه به پدیده سیاست زدگی بنگاه ها با مقالات آندره اشلايفر و ویشنی بود:

- **Privatizing Russia**, Maxim Boycko, Andrei Shleifer, Robert W. Vishny, Stanley Fischer and Jeffrey D. Sachs, *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 1993, No. 2 (1993), pp. 139-192
- **Politicians and Firms**, Andrei Shleifer Robert W. Vishny, *The Quarterly Journal of Economics*, Volume 109, Issue 4, 1 November 1994, Pages 995–1025
- **Government Ownership of Banks**, [Rafael La Porta](#), [Florencio Lopez-De-Silanes](#), [Andrei Shleifer](#), First published: 17 December 2002

مروری بر کار اشلائفر و دیگران

- نظریه استاندارد مالیه عمومی آنست که بنگاه های دولتی برای حل معضل شکست بازار (انحصار طبیعی، اثرات جانبی و امثالهم) ایجاد می شوند و باید کارا باشند و اگر کارایی ندارند به دلیل معضل اطلاعات است.
- نظریه جایگزین: بنگاه های اقتصادی دولتی ناکاراهستند چون ابزار سیاستمداران برای تحقق اهداف سیاسی هستند.
- اقداماتی چون استخدام بیش از حد (over hiring)، پرهیز از اخراج و عدم اصلاح ساختار (restructuring)، تاسیس در مکان های نامناسب (location in economically inefficient places) و قیمت گذاری پایین محصولات (underpricing of output) برای تحقق اهدافی چون جمع رای یا خواباندن نارضایتی و شورش است.

مروری بر کار اشلائفر و دیگران

- مدیران بنگاه می توانند بین همکاری با سیاستمدار و عدم همکاری انتخاب کنند.
- هزینه همکاری کاهش کارایی است.
- منافع همکاری
 - دسترسی به سوبسیدهای دولتی،
 - دسترسی به وام ارزان،
 - تعرفه های بالاتر بر محصولات رقیب،
 - حمایت در برابر ورشکستگی
 - مالیات کمتر یا بخشودگی
 - ...

مروری بر کار اشلائفر و دیگران

- راه سیاست زدایی از بنگاه:
 - تشدید رقابت در بازار محصول
 - سخت گیری در بودجه بنگاه ها و عدم ترس از ورشکست شدن آنها
 - شرکتی کردن امور (corporatization) و خصوصی سازی
 - سیاستمداران چون این مساله را می فهمند
 - مانع از تشدید رقابت می شوند
 - هنگام ورشکستگی بنگاه ها بلوا می کنند تا بنگاه های ورشکسته زنده نگه داشته شوند (حیات گیاهی)
 - مانع خصوصی سازی می شوند و آن را مشوه جلوه می دهند
 - دادن سهام شرکت به سهام داران خصوصی
 - سیاست زدایی از فرآیند اعطای اعتبار و توسعه بخش مالی

مقاله فیسمن ۲۰۰۱

- بررسی میزان نفوذ سوهارتو در شرکتهای اندونزیایی با بررسی نوسان قیمت سهم بعد از اخبار مثبت و منفی مربوط به سلامت سوهارتو

Fisman, Raymond. 2001. "Estimating the Value of Political Connections." *American Economic Review*, 91 (4): 1095-1102.

مقاله FACCIO 2006

- ایجاد پایگاه داده ۲۰۲۰۲ شرکت بورسی در ۴۷ کشور
 - تعریف شرکتهای دارای ارتباط: حداقل یکی از سهامداران بزرگ، مدیر عامل یا رئیس هیات مدیره نماینده مجلس، وزیر یا فرد حزبی یا مرتبط با سیاستمدار باشد.
-
- Faccio, Mara. 2006. "Politically Connected Firms." *American Economic Review*, 96 (1): 369-386

مقاله FACCIO 2006

• یافته ها

- در ۳۵ کشور از ۴۷ کشور وسیعاً وجود داشته
- ۲,۶۸ درصد کل شرکتهای موجود در بورس هستند
- شرکتهای دارای ارتباط با سیاستمداران در شرکتهای بزرگ زیاد هستند (۷,۷ درصد کل ارزش بازار سهام جهان را تشکیل می دهند)
- در روسیه این شرکتهای ۸۶ درصد کل ارزش بازار بورس را تشکیل می دهند.

مقاله FACCIO 2006

• یافته ها

- هرچه کشور فاسدتر باشد این پدیده بیشتر است
- هر چه سرمایه گذاری خارجی کمتر است
- هرچه کیفیت نهادهای قضایی بدتر باشد این پدیده بیشتر می شود.
- هرچه دموکراسی، آزادی مطبوعات، و سطح توسعه بیشتر باشد این پدیده کمتر است.

مقاله FACCIO 2010

- مقایسه ۵۴۱ شرکت مرتبط با سیاستمداران با ۱۵۷۳۳ شرکت غیرمرتبط یافته ها

- شرکتهای مرتبط اهرمی تر هستند higher leverage

- مالیات کمتری می دهند

- قدرت بازاری بیشتری دارند

- اما عملکرد ضعیف تری دارند!

- سوال مهم: علیت از کدام سو است؟

- شاید بخشی از شرکتهای مرتبط وارد بورس نشده باشند!

- Faccio, M. (2010), Differences between Politically Connected and Nonconnected Firms: A Cross-Country Analysis. Financial Management, 39: 905-928.

مقاله FACCIO 2010

- یافته ها
 - شرکتهای مرتباً اهرمی تر هستند higher leverage
 - مالیات کمتری می دهند
 - قدرت بازاری بیشتری دارند
 - اما عملکرد ضعیف تری دارند!
- سوال مهم: علیت از کدام سو است؟
- شاید بخشی از شرکتهای مرتباً وارد بورس نشده باشند!

رابطه با سیاستمداران در بنگاه های خصوصی فرانسه

- کسانی که سابقه در دولت مسئول بودند اینک ۱۱ درصد تعداد شرکتها و ۶۳ درصد دارایی موجود در بازار بورس فرانسه را در اختیار دارند.
- عمده آنها از دو دانشگاه فارغ التحصیل شده اند
- عمده این مسئولان سیاسی بر سر شرکتهایی هستند که سابقا دولتی بودند
- عملکرد این شرکتها اندکی کمتر از متوسط صنعت است.
- Bertrand, Marianne, et al. "Politicians, firms and the political business cycle: Evidence from France." *Unpublished working paper, University of Chicago* (2007).